

Regio Deal FruitDelta Rivierenland

Tussen kracht en kwetsbaarheid

Partijen:

1. De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, mevrouw Carola Schouten, hierna te noemen: LNV;
2. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, mevrouw drs. K.H. Ollongren, hierna te noemen: BZK;
3. De staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat, mevrouw mr. drs. M.C.G. Keijzer, hierna te noemen: EZK
4. De minister van Infrastructuur en Waterstaat, mevrouw drs. C. van Nieuwenhuizen Wijbenga, hierna te noemen: IenW
5. De minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de heer W. Koolmees, hierna te noemen: SZW

Partijen genoemd onder 1 tot en met 5 ieder handelend in hun hoedanigheid van bestuursorgaan en hierna samen te noemen: het Rijk;

6. Gedeputeerde staten van de provincie Gelderland, handelend als bestuursorgaan, namens deze: mevrouw Van der Wal (gedeputeerde), hierna te noemen: Provincie Gelderland;
7. Dagelijks bestuur van de Regio Rivierenland, handelend als bestuursorgaan, namens deze: de heer Beenakker (voorzitter), hierna te noemen: Regio Rivierenland;
8. Dijkgraaf en heemraden van het Waterschap Rivierenland, handelend als bestuursorgaan, namens deze: de heer Verdaas (dijkgraaf), hierna te noemen: Waterschap Rivierenland;
9. Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Tiel, handelend als bestuursorgaan in de hoedanigheid van coördinerend gemeentebestuur voor het Regionaal Werkbedrijf-Platform Onderwijs en Arbeidsmarkt, namens deze: de heer Brink (wethouder), hierna te noemen: RW-POA Rivierenland;
10. Gebiedscoöperatie Rivierenland, vertegenwoordigd door het bestuur van de gebiedscoöperatie Rivierenland, te dezen vertegenwoordigd door: de heer Kerkhoven (voorzitter), hierna te noemen: Gebiedscoöperatie Rivierenland.

Partijen genoemd onder 6 tot en met 10 hierna samen te noemen: Regio;

Alle Partijen hierna allen tezamen te noemen: Partijen.

Betrokken organisaties

Greenport Gelderland heeft een steunverklaring afgegeven op de ambities, doelen en beoogde resultaten van deze Regio Deal.

Algemene overwegingen

1. Deze Regio Deal is tot stand gekomen tijdens de coronapandemie. De context waarin deze Regio Deal tot stand is gekomen, heeft betekenis gehad voor de wijze waarop Partijen gezamenlijk tot een uitwerking van de Regio Deal zijn gekomen. De verschillende stappen op weg naar deze Regio Deal zijn anders geweest, doordat Partijen elkaar niet in persoon hebben kunnen zien en spreken en bijeenkomsten en werksessies online en telefonisch plaats hebben moeten vinden. Partijen onderstrepen het belang van commitment en draagvlak bij alle betrokken stakeholders van de Regio Deal, zowel in de Regio als bij het Rijk. Partijen hechten hier onverminderd aan en hebben daarom gezamenlijk extra oog voor het borgen van dit commitment en het draagvlak tijdens de uitvoeringsfase van deze Regio Deal. Juist in deze ingewikkelde tijd vinden Rijk en Regio het van groot belang om gezamenlijk te investeren in en een impuls te geven aan de brede welvaart en het toekomstperspectief van bewoners en bedrijven in de regio. De drie Planbureaus wijzen in hun briefadvies¹ aan het kabinet van 28 mei 2020 op de noodzaak om als gevolg van de coronapandemie te blijven werken aan brede

¹ SCP, PBL en CPB, Aandachtspunten voor een herstelbeleid, briefadvies aan het kabinet, 28 mei 2020.

welvaart en daarbij ook oog te hebben voor regionale verschillen. Uitvoering van deze Regio Deal kan daarmee bijdragen aan gewenst herstel.

2. Het kabinet Rutte III erkent dat elke regio uniek is. Regio's hebben verschillende kenmerken waardoor elke regio behoefte heeft aan een eigen aanpak en afweging bij het aanpakken van de regionale opgave. De verschillende krachten en uitdagingen die specifiek zijn voor een regio vormen de basis voor een regionale opgave om de brede welvaart, leefbaarheid en economische kracht te bevorderen.
3. De regionale opgave heeft een meervoudig karakter en vergt een integrale aanpak op de verschillende opgaven. Doel is om door verschillende beleidskolommen heen te werken. Verder heeft de regionale opgave een gebiedsoverstijgende impact, waardoor inzet op rijksniveau nodig is, maar die ook zorgt voor een vliegwieleffect.
4. Regio Deals hebben tot doel om de regionale opgave aan te pakken. Hierbij wordt samengewerkt tussen vakdepartementen, decentrale overheden, het bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Voor deze regionale opgaven stelt het kabinet middelen beschikbaar uit de Regio Envelop, waaruit Regio Deals worden gefinancierd tussen het Rijk en de regio. Ook vanuit de regio zelf wordt gezorgd voor financiering (regionale publieke en private cofinanciering). Ter ondersteuning van hun partnerschap hebben Rijk en Regio als vertrekpunt dat de rijksbijdrage gepaard gaat met minimaal eenzelfde bijdrage aan regionale publieke cofinanciering. De middelen uit de Regio Envelop dienen verder als vliegwiel voor extra investeringen in de regionale ontwikkeling zodat uiteindelijk vanuit de regio nog meer financiering wordt ingezet voor de aanpak van de regionale opgave.
5. Deze integrale en gezamenlijke aanpak met bijbehorende financiering van zowel Rijk als regio is het onderscheidende karakter van de Regio Deals ten opzichte van reguliere beleidsinstrumenten.
6. Met de Regio Deal gaan Rijk en Regio een duurzaam partnerschap aan om de opgave die in de regio speelt gezamenlijk aan te pakken. Het ondertekenen van de Regio Deal is daarbij niet het eind, maar slechts het begin van de samenwerking.
7. De bijdragen uit de Regio Envelop zijn bedoeld als een tijdelijke en eenmalige impuls voor regionale ontwikkeling met een duurzaam effect, waarbij structurele exploitatiekosten van lange termijn investeringen geborgd moeten zijn.
8. Regio Deals gaan om meer dan alleen de gecoördineerde inzet van financiële middelen. Zij kenmerken zich ook door een sterke, continue inzet van alle betrokkenen, creëren nieuwe samenwerkingsvormen en niet-financiële ondersteuning om de in de regionale opgave gestelde ambities en doelen te bereiken. Regio Deals leveren daarmee een bijdrage aan welvaart in brede zin.
9. De in de Regio Deal gemaakte wederzijdse afspraken over ambitie, doelen, beoogde resultaten, inzet en aanpak zijn in gezamenlijk overleg en met onderlinge overeenstemming tussen Rijk en Regio tot stand gekomen.
10. De middelen uit de Regio Envelop voor de Regio Deals derde tranche worden door LNV beschikbaar gesteld als een specifieke uitkering op grond van de Regeling specifieke uitkering Regio Deals derde tranche.

Specifieke overwegingen

De regio Rivierenland en haar gebiedsspecifieke opgaven

De regio Rivierenland is een ongekend vruchtbare delta met een geografische ligging tussen Zaltbommel en Neder-Betuwe en Culemborg en Maasdriel, en met de Waal en de Neder-Rijn als belangrijke blauwe aders. Het DNA van de regio Rivierenland wordt gevormd door tuinbouw, logistiek, het unieke landschap, een rijke cultuurhistorie en een prettig woonklimaat. In de naam FruitDelta staat Fruit in brede zin voor tuinbouw, agrologistiek en toerisme. Delta staat voor het bijzondere rivierenlandschap en de logistieke kansen die het biedt. FruitDelta Rivierenland staat voor de samenwerking tussen overheid, onderzoek, onderwijs, ondernemers en ondernemende burgers om deze unieke regio te laten bloeien.

De regio Rivierenland heeft een uniek landschap met afwisseling tussen de kleinschaligheid van oeverwallen en de karakteristieke vergezichten van de komgebieden. Meer dan 1000 kilometer aan

dijken - in een delta van water, fruit en kastelen - moeten enerzijds voor droge voeten zorgen. De evacuatie van gebieden zoals de Bommeler- en Tielerwaard staan echter nog steeds bij velen op het netvlies. De schommelingen van het waterpeil, de droge zomers van 2018 en 2019 en het omgaan met de bijbehorende beregeningsverboden en klimaatadaptatie zijn dan ook majeure opgaven. Anderzijds zorgt het water voor het bloeien en groeien in de regio, en is het bron van welvaart. Het gebied heeft veel agrarisch grondgebruik en is bekend om de fruit- en boomteelt.

Van oorsprong is in de regio met name gebouwd op de oeverwallen en de bebouwing is verspreid over meer dan 80 stedelijke en dorpskernen. De inwoners vormen een unieke verzameling van verschillende gemeenschappen, gevestigd in karakteristieke steden, dorpen en kernen, die van oudsher gescheiden van elkaar waren door het water en de dijken. Dat zorgt voor diversiteit van de bevolking, maar ook - zo blijkt uit onderzoek - in een voor deze regio zeer kenmerkend ondernemerschap. Dit wordt geïllustreerd door het grote aantal gebiedscoöperaties en burgerinitiatieven die vrijwel elk maatschappelijk terrein bestrijken. Zonder grote centrumstad en met matig stedelijke gebieden is de regio sterk ingesteld op bestuurlijke samenwerking.

Regio Rivierenland kent vier grote opgaven:

Als eerste is het gemiddelde opleidingsniveau laag en de laaggeletterdheid in regio Rivierenland hoog ten opzichte van andere regio's in de omgeving. Dit is een weerbarstige en kenmerkende opgave en dit vergroot de kans dat een relatief grote groep niet goed mee kan in de nieuwe (technologische) ontwikkelingen zoals robotisering en digitalisering. Het aandeel van de beroepsbevolking dat maximaal VMBO of de eerste drie jaar HAVO/VWO heeft genoten, ligt in regio Rivierenland op 170 (per 1000 inwoners 15-74 jaar) en daarmee boven het gemiddelde van Nederland (146). Voor matig stedelijke gebieden ligt het gemiddelde op 156: Tiel (188) en Zaltbommel (194) springen hier ver bovenuit. Tiel (2,7%) heeft een hoog percentage vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (12-23 jaar, VO & MBO) ten opzichte van andere matig stedelijke gebieden (1,4%). De financiële zelfredzaamheid van de beroepsbevolking is niet voldoende: de impact van financiële problemen en schulden op het welzijn en niet 'arbeidsmarkt klaar' zijn van werkenden en werkzoekenden is groot, ook voor werkgevers. Bovendien is er een verband tussen laaggeletterdheid en financiële problemen. Veel mensen die moeite hebben met lezen en schrijven hebben ook moeite met het op orde krijgen van hun financiële administratie. Voor laaggeletterden is het een extra grote uitdaging om rekeningen te begrijpen, toeslagen aan te vragen en de administratie bij te houden. Dat betekent dat bij het voorkomen en bestrijden van financiële problemen er ook aandacht moet zijn voor de aanpak van laaggeletterdheid, en andersom. Vroeg herkennen van laaggeletterdheid bij de aanpak van financiële problemen is belangrijk. Daarnaast heeft regio Rivierenland een maatschappelijk vraagstuk op zowel de huisvesting als de integratie van arbeidsmigranten: 1 op 10 inwoners in Tiel is arbeidsmigrant². De opgave is om de sociale cohesie te versterken en een betere inclusie van kwetsbare groepen Rivierenlanders, waaronder arbeidsmigranten, te realiseren.

Daarnaast is de toekomstbestendigheid van de economische regionale structuur een belangrijke opgave. De tuinbouw, logistiek en toeristische dienstverlening zorgen voor veel toegevoegde waarde en werkgelegenheid in het gehele rivierengebied. De totale toegevoegde waarde van de tuinbouwcluster bedraagt € 700-800 miljoen. De tuinbouwclusters bieden werk aan 13.900 full time arbeidsplaatsen, waarbij arbeidsmigranten noodzakelijk zijn voor de regionale economie. Onderdeel van het tuinbouwcluster is het glastuinbouwgebied in de Bommelerwaard, met circa 350 ha netto glas. Een groot deel hiervan wordt benut voor chrysantenteelt. FruitDelta Rivierenland vormt het kerngebied voor Greenport Gelderland (GG), het tuinbouwprogramma voor het Gelderse Rivierengebied en de tweede Greenport van Nederland. De Greenport zet in op de sterk veranderende maatschappij en omgeving zoals de toenemende vraag naar voedsel en groen, de schaarste aan grondstoffen, klimaatverandering, energietransitie en een toenemende (internationale) concurrentie.

² Betreft onderzoek door gemeente Tiel, APA-verwijzing opzoeken

Voor een toekomstbestendig regionale economische structuur zijn een aantal zaken nodig. Allereerst is het belangrijk dat bedrijven blijven investeren en innoveren. Door de coronacrisis is de investeringsruimte van bedrijven echter sterk beperkt. Essentieel is dat de arbeidsproductiviteit van de belangrijkste sectoren in de regio verder wordt verhoogd door innovatie en digitalisering en dat optimaal wordt ingespeeld op belangrijke transitievraagstukken zoals energie en circulaire economie.

Ook de toeristische sector is een belangrijke economische motor in het gebied. De coronacrisis heeft hier een grote impact. Belangrijke uitdaging is hoe toerisme toekomstbestendig kan blijven in het post-coronatijdperk en tegelijkertijd hoe langjarig geborgd wordt dat toerisme in balans blijft met ecologische kenmerken en (landschappelijke) waarden van het gebied.

Daarnaast zorgt agribusiness er als economische topsector mede voor dat regio Rivierenland de grootste energieslurper van Gelderland is (70% van het gas-, 40% van elektriciteitsgebruik) en na het Westland op het gebied van landbouw de meest energieverbruikende regio van Nederland, terwijl het percentage hernieuwbare energie nog behoorlijk achterblijft. De opgave is om deze sector toekomstbestendig te maken met het oog op de aankomende energietransitie.

Om toekomstbestendig te zijn, is het tot slot belangrijk dat ondernemers in het buitengebied kunnen beschikken over een goed werkend digitaal netwerk. Daarom wordt aanpalend aan de Regio Deal FruitDelta Rivierenland geïnvesteerd in de aanleg van een open (glasvezel)breedbandnetwerk. Dit project is in een aparte gemeenschappelijke regeling ondergebracht en de Uitvoeringsorganisatie Breedbandnetwerk Rivierenland (UB Rivierenland) is opgericht en ondersteunend voor de acht gemeenten in de regio Rivierenland.

Als derde opgave heeft regio Rivierenland steeds vaker te maken met effecten van klimaatverandering, zoals hogere temperaturen, drogere zomers en perioden van extreme neerslag. Voor de regio en vooral het tuinbouwcluster zijn waterbeschikbaarheid, schommelende waterstanden en in het bijzonder verdroging steeds groter wordende problemen. De zomer van 2018 is hiervan een goed voorbeeld. De inlaat van water was toen nog maar net voldoende om aan de waterbehoefte van met name de hoogwaardige teelten in de regio te voldoen. Het beseft dat er niet altijd voldoende water beschikbaar is ten opzichte van de vraag, en dat er structureel naar de kwetsbaarheden van het watersysteem gekeken moet worden, groeit bij alle betrokkenen. Tegelijkertijd is samenwerking en bewustwording een blijvend aandachtspunt, waarbij de uitdaging schuilt in het verenigen van alle eigenbelangen van relevante betrokkenen in een gezamenlijke visie en verantwoordelijkheidsgevoel voor klimaatadaptief handelen. De Regio richt zich al op een klimaatadaptieve aanpak en met deze Regio Deal is er een momentum ontstaan om deze opgave gezamenlijk en structureel verder aan te pakken met het Rijk. Daarbij zal naar verschillende onderdelen gekeken moeten worden om een vitale en klimaatbestendige regio in te richten, zoals een betere inrichting van het watersysteem, een betere afstemming van de vraag en het aanbod van water op elkaar, en (innovatieve) oplossingen van (water)gebruikers om de water afhankelijkheid te verminderen.

Ook met de Regionale Energie Strategie (RES) FruitDelta Rivierenland wordt er gewerkt aan beperking van de gevolgen van klimaatverandering. In het Gelders Energie Akkoord is een CO₂-reductie van 55% in 2030 ten opzichte van 1990 vastgelegd. Sinds 1990 is het energieverbruik in de regio Rivierenland juist flink gestegen. Het realiseren van 55% CO₂-reductie vereist dan ook een stevige inspanning. Met de samenwerkingsagenda van de RES FruitDelta Rivierenland werken partners daarom niet alleen aan (nieuwe) locaties voor wind- en zonne-energie, maar ook aan CO₂-reductie in andere sectoren (zoals mobiliteit, landbouw, industrie) en aan energiebesparing bij inwoners. Hiervoor is het noodzakelijk dat het draagvlak bij de bevolking voor de benodigde maatregelen aanzienlijk wordt vergroot. Vanwege de specifieke sociale structuur van Rivierenland (veel laagopgeleiden, ongeletterdheid) vraagt dit een extra inspanning. Bij een deel van de inwoners is ook sprake van 'energie armoede'; het (bijna) niet kunnen betalen van de energierekening. Belangrijk is om duidelijk te maken dat alle inwoners kunnen profiteren van de gevraagde energietransitie (inclusiviteit). Ook is het essentieel dat de juiste voorwaarden voor

innovatie worden gecreëerd en dat in de regionale samenwerking tussen betrokken partijen realisatie van deze energietransitie als thema structureel is ingebed.

De vierde opgave heeft te maken met beter samenwerken in de regio. Samenwerking is nodig vanwege versnippering. de regio Rivierenland kent zo'n honderd dorpen of kernen, soms met enkele honderden inwoners. Daarnaast is aansluiting tussen kennis-, onderzoek- en onderwijsinstellingen van belang voor mkb-bedrijven in de kernsectoren agribusiness en logistiek. De regio zelf kent geen HBO- of WO-instellingen, waardoor samenwerking met nabij gelegen instellingen nodig is. Het beter verbinden van de inwoners en ondernemers met elkaar, en een grotere bewustwording over de maatschappelijke opgaven in het gebied, zijn belangrijke aandachtspunten. Klimaatveranderingen, waaronder verdroging, vragen om het bewuster omgaan met water. Het is van groot belang dat burgers zich realiseren welk effect watergebruik heeft op het hele watersysteem en wat de invloed is op bijvoorbeeld de agribusiness. Het kunnen uitbouwen van het bestaande Regionaal Investeringsfonds Regio Rivierenland (RIF) dat gericht is op het regionale economisch ambitiedocument 2016-2020³ ('Ambitiedocument 2016-2020') naar een breder georiënteerd regionaal toekomstfonds waaruit initiatieven voor maatschappelijke opgaven kunnen worden gefinancierd, is daarbij van belang. Dit omdat het betrekken van meer partners en de gerichtheid op bredere maatschappelijke opgaven nodig is om de multiplier van het fonds te vergroten, en omdat een fonds met een bredere scope recht doet aan de complexiteit van de maatschappelijke opgaven in regio Rivierenland. Ook is het nodig om vernieuwende manieren van samenwerking en verbindingen binnen de pentahelix samenwerking in regio Rivierenland te stimuleren. Daarnaast is landelijk, en in regio Rivierenland, bij volksvertegenwoordigers een breed ervaren gebrek aan democratische controle en sturing van de gemeenschappelijke regelingen. De vertegenwoordigende bestuurders, doorgaans de wethouders, vormen verlengd lokaal bestuur, waarbij de gemeenteraden in regio Rivierenland het gevoel hebben te ver op afstand te staan. Door intergemeentelijke samenwerking kan de invloed van gemeenteraden op gemeenschappelijke regelingen worden vergroot. Dit is in regio Rivierenland echter nog niet structureel georganiseerd qua besluitvormingsproces.

Deze specifieke vier opgaven komen in Regio Deal FruitDelta Rivierenland samen en worden gezamenlijk en integraal door Partijen opgepakt. Dit komt ook tot uiting in de programmalijnen FRUIT en DELTA die in elkaar overlopen, in samenhang met de programmalijnen INCLUSIEF en SAMEN. Via de Regio Deal wordt voor het oplossen van deze opgaven ingezet op deze vier programmalijnen:

I. INCLUSIEF

Rivierenlanders beter voorbereiden op de arbeidsmarkt van de toekomst door onder meer te investeren in technisch bewustzijn, financiële zelfredzaamheid, en duurzame huisvesting (met name voor arbeidsmigranten).

II. FRUIT

Het (economisch) verslimmen, versterken en verduurzamen van de regionale economische speerpunten agribusiness, (agri)logistiek en recreatie en toerisme.

III. DELTA

Het aanpakken van de veranderingen van het klimaat, op het gebied van waterbeschikbaarheid en energietransitie door ondernemers, overheden en inwoners.

De programmalijn DELTA is sterk gerelateerd aan programmalijn FRUIT, maar onderscheidt zich door zich meer op de algemene structuur- en systeem aanpassingen te richten (w.o. ruimtelijke impact vraagstukken en versterkte samenwerking), terwijl programmalijn FRUIT zich focust op de belangrijkste economische en toekomstbestendige sectoren in het gebied.

IV SAMEN

De Regio gaat in partnerschap met het Rijk de brede welvaart van alle Rivierenlanders gericht verhogen, door het uitbouwen van een sterke regionale (op pentahelix geënte) governance die

³https://www.regiorivierenland.nl/uploads/images/Organisatie%20en%20bestuur/Brochure%20Ambitiedocument_LR.pdf

nodig is voor de toekomst. Daarnaast richt deze programmalijn zich op het verhogen van de betrokkenheid van inwoners bij diverse maatschappelijke opgaven en het ondersteunen van de kracht van volksvertegenwoordigers.

Aansluiting bij regionale beleidsdoelen, programma's of actieplannen

Met het krachtige samenwerkingsverband FruitDelta Rivierenland zetten regionale overheden, onderzoeks- en onderwijsinstellingen, ondernemers en ondernemende burgers (de 5 O's die de pentahelix vormen) zich in deze regio in voor ambities, opgaven en projecten die de drie economische speerpunten (Agribusiness, Economie en Logistiek en Recreatie en Toerisme) in de regio een sterke impuls geven. Deze samenwerking tussen de 5 O's (pentahelix), die in 2016 is gestart, ligt aan de basis van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland. Voor Regio Rivierenland, het regionale overheidsonderdeel van FruitDelta Rivierenland, is het beleid vastgelegd in het 'Ambitiedocument 2016-2020'. Naast de focus op de eerdergenoemde economische speerpunten en de nieuwe manier van samenwerken, is het hiervoor genoemde RIF geïntroduceerd voor economische innovatie. Uitgangspunt is dat het budget voor dit fonds jaarlijks wordt gevuld door elke deelnemende gemeenten van Regio Rivierenland met 3 euro per inwoner. Met dit subsidie-instrument lukt het om de andere O's met initiatieven (die bijdragen aan de drie speerpunten opgenomen in het 'Ambitiedocument 2016-2020') een duwtje in de rug te geven. De Economic Board, met 10 leden uit het gebied, operationaliseert de pentahelix samenwerking, en adviseert bij het toekennen van de aanvragen op basis van de criteria die door Regio Rivierenland zijn vastgesteld. Er is door FruitDelta Rivierenland een Regionale Adaptatiestrategie en een Regionale Energie Strategie ontwikkeld.

Samen met de in ontwikkeling zijnde regionale visie vormt de Regio Deal FruitDelta Rivierenland een belangrijke bouwsteen, een vliegwiel, voor een regionale gebiedsagenda die door de Regio met haar regiopartners de komende jaren wordt ontwikkeld. Dit traject start in het najaar van 2020 en het streven is om in het de zomer van 2021 een regionale gebiedsagenda te kunnen vaststellen voor de regio Rivierenland.

Betrokken regionale partners bij de Regio Deal zijn onder meer: Greenport Gelderland, Logistic Valley Rivierenland (LVR), Regionaal Bureau voor Toerisme Rivierenland (RBT) en Regio Werkbedrijf-Platform Onderwijs Arbeidsmarkt Rivierenland (RW-POA).

Aansluiting bij nationale beleidsdoelen of programma's

De Regio Deal FruitDelta Rivierenland draagt bij aan diverse doelen uit het Regeerakkoord "Vertrouwen in de toekomst" van het kabinet Rutte III en aan andere nationale beleidsdoelstellingen, te weten:

- Aantrekken, behouden en ontwikkelen van talent, verbetering aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt (incl. arbeidsparticipatie), Leven-Lang-Ontwikkelen (het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, hierna 'OCW'), SLIM-regelingen, TechniekPact (EZK), aanpak Voortijdig School Verlaten (VSV)(OCW), aan het werk helpen van mensen met een uitkering (Perspectief op Werk & Breed Offensief, SZW), en de Regeling regionaal investeringsfonds mbo (o.a. Publiek Private Samenwerking Ondernemend Rivierenland (OCW));
- Huurbeleid (o.a. pilot Goed verhuurderschap in gemeente Tilburg) en aandachtsgroepen (BZK) voor wat betreft arbeidsmigranten (o.a. het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten en de pilot van Vereniging Huisvesting Arbeidsmigranten bij de gemeente Peel en Maas), Woningbouwimpuls, Versnellingskamers in het kader van Flexwonen, Doorbouwplannen voor huisvesting kwetsbare groepen en burgerparticipatie (BZK);
- Vernieuwen van het openbaar bestuur en versterken van de bestuurlijke slagkracht. Dit gebeurt o.a. door de actieve betrokkenheid van pentahelix samenwerkingspartners van regio Rivierenland bij de vier programmalijnen en –aanpak;
- Democratie in Actie: het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie is een initiatief van het ministerie van BZK, VNG en beroeps- en belangenverenigingen. Het programma beoogt een krachtige gemeenteraad, toegeruste politieke ambtsdragers, beter betrokken bewoners,

responsieve ambtelijke organisatie, vitale democratische gemeenschap, krachtige lokale digitale democratie en weerbaar bestuur. Het programma kan kennis en ondersteuning leveren ter versterking van de verbondenheid en de lokale democratie;

- Versterken van de economie en de innovatiekracht van met name het midden- en kleinbedrijf (Nederland Kennisland, smart industry/buildings, circulaire economie, het brede mkb-actieplan) van EZK;
- Nationale klimaat- en energieopgave (Klimaatpakkoord (EZK), Regionale Energie Strategie, klimaatadaptatie, Uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie landbouw (LNV));
- LNV-visie kringlooplandbouw, Tuinbouwakkoord, het programma Kas als Energiebron en het programma Landbouwbodems van LNV;
- Het Deltaprogramma Zoetwater, het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, Deltaprogramma Ruimtelijke adaptatie (IenW);
- MIRT-trajecten (IenW).

Urgentie

Rivierenland is een veerkrachtige, maar ook kwetsbare regio naar de toekomst toe. Van oudsher zijn de inwoners harde werkers en het ondernemerschap zit in hun bloed. De economische topsectoren zijn een belangrijke bron van werkgelegenheid, maar tegelijkertijd ook afhankelijk van, en van invloed op, het ecologisch en sociaal kapitaal. De druk op dit kapitaal en de ambitie om economisch toekomstbestendig te blijven en de groei te bestendigen, maakt dat het belangrijk is dat er vanuit deze sectoren (verder) wordt samengewerkt aan, en geïnvesteerd in, het aanpakken van maatschappelijke vraagstukken die de toekomstbestendigheid van FruitDelta Rivierenland en regio Rivierenland onder druk zetten.

Met name verdroging en het gebrek aan waterbeschikbaarheid bedreigt dit deltagebied. De regio Rivierenland is daarnaast de grootste energieslurper van Gelderland. Door het zeer gefragmenteerde dijklandschap en dito woonkernen kunnen verbindingen, circulaire ketens en grote oppervlakten (voor bijvoorbeeld zonne-energie) moeilijk tot stand komen. Wanneer niet wordt geïnvesteerd in deze maatschappelijke opgaven, dan zal de economische groei stagneren en mogelijk afnemen. Dit wordt versterkt door de effecten van de getroffen maatregelen als gevolg van de coronapandemie op de economie, werkgelegenheid en persoonlijke brede welvaartsbeleving van de inwoners en ondernemers in FruitDelta Rivierenland. Daarnaast telt regio Rivierenland veel laagopgeleiden en arbeidsmigranten. Meekomen in de nieuwe (technologische) ontwikkelingen wordt moeilijker. Om in de toekomst een goed functionerende arbeidsmarkt te behouden, zijn nu verdere investeringen in de inclusieve arbeidsmarkt noodzakelijk.

Een voorwaarde om deze maatschappelijke opgaven aan te pakken is een integrale aanpak vanuit een goed functionerende pentahelix samenwerking. Een samenwerking waarbij de eigen kracht van de inwoners nog meer wordt versterkt en een krachtig bestuur wordt behouden en versterkt. Dit is een goed momentum voor versterking van deze samenwerking. De maatschappelijke welvaart van de Rivierenlanders staat onder druk en regio Rivierenland staat nu voor de opgave om een nieuwe samenwerkingsagenda voor 2021 e.v. op te stellen. Partijen willen én moeten dus versneld integraal ingrijpen om FruitDelta Rivierenland toekomstbestendig te maken.

Waarom een rol voor het Rijk?

De regio Rivierenland beschikt over veel veerkracht en zelfoplossend vermogen. De uitdagingen die nu en in de toekomst op het gebied afkomen, gaan de draagkracht van de Regio echter ten dele te boven. De opgaven zijn meervoudig: er moet zowel binnen elk type opgave van de brede welvaart (sociaal, ecologisch, economisch) tegelijk aan meerdere knoppen worden gedraaid, als tussen de vier programmalijnen worden geschakeld.

Een Regio Deal met het Rijk heeft een vliegwieleffect in het aanpakken van de uitdagingen. Naast investeringen en eventuele leerruimte in living labs is het urgent en randvoorwaardelijk dat FruitDelta Rivierenland als regio verdere aansluiting met (inter)nationale kennis- en

beleidsnetwerken vindt, bijvoorbeeld op het terrein van verdroging en energietransitie in de tuinbouw. Partnerschap met het Rijk middels een Regio Deal kan hierin ondersteunend werken.

Komen het volgende overeen:

1. Ambitie, doel, beoogde resultaten en aanpak Regio Deal FruitDelta Rivierenland

Artikel 1 – Ambitie

Partijen streven ernaar dat de regio Rivierenland een inclusieve, slimme en duurzame regio is die op basis van de samenwerking in de pentahelix FruitDelta Rivierenland zelfredzaam, weerbaarder en toekomstbestendig is. Daarvoor is het nodig om in samenwerking tussen de Regio en het Rijk, met behulp van een viertal programmalijnen, de kracht van de regio te benutten.

Met de Regio Deal willen Partijen gezamenlijk de regionale structuur versterken, zodat de brede welvaart wordt vergroot en maatschappelijke opgaven structureel worden opgepakt.

Artikel 2 – Doel

Partijen hebben tot doel om via een integrale aanpak langs vier programmalijnen en een effectieve governance voor en door alle relevante en betrokken organisaties, een maximaal haalbaar maatschappelijk effect te realiseren op deze ambitie. Dit wordt gerealiseerd langs de vier programmalijnen INCLUSIEF, FRUIT, DELTA en SAMEN met bijbehorende doelstellingen die nader worden toegelicht:

I. INCLUSIEF

Doel: het realiseren van een inclusieve regio door de ontwikkeling van een toekomstbestendige arbeidsmarkt voor inwoners van regio Rivierenland en versterking van inclusie op het gebied van financiële zelfredzaamheid en huisvesting.

De Regio Deal FruitDelta Rivierenland beoogt met programmalijn INCLUSIEF haar inwoners voor te bereiden op de arbeidsmarkt van de toekomst. De mismatch op de arbeidsmarkt is aan het einde van de Regio Deal verkleind en er is actief ingezet op het verder ontwikkelen van laagopgeleiden en leven lang ontwikkelen. In samenwerking met de onderwijsinstellingen in de regio wordt gewerkt aan de aansluiting van de vaardigheden van de toekomstige werknemers op de arbeidsmarkt van de toekomst. Dit sluit aan bij de reeds opgedane ervaringen van het matchen van vraag en aanbod bij Perspectief op Werk. De Regio Deal is bedoeld voor borging binnen de regionale structuur. Technisch, maar ook ondernemend talent is ontdekt, doorontwikkeld en behouden voor de regio. Behoeftes van bedrijven en aanbod binnen het (technisch) onderwijs sluiten na afronding van de Regio Deal beter op elkaar aan. Er zijn hybride leeromgevingen (zogenaamde smarthub, experience-centra, tech campus) gecreëerd. Jongeren verlaten het onderwijs met een startkwalificatie. Rivierenlanders zijn financieel zelfredzamer, waardoor ze productiever zijn en werkgevers minder belast zijn met verzuim. Bij de aanpak van financiële problemen is aandacht voor laaggeletterdheid. Tot slot is duurzame huisvesting voor kwetsbare groepen, waaronder arbeidsmigranten, versterkt.

II. FRUIT

Doel: het realiseren van een slimme regio, door het (economisch) verslimmen, versterken en verduurzamen van de tuinbouwsector, (agro)logistiek en de sector recreatie en toerisme.

De Regio Deal FruitDelta Rivierenland beoogt met programmalijn FRUIT met name het midden- en kleinbedrijf voor te bereiden op een toekomstbestendige economie. De regionale economie is na afronding van de Regio Deal versneld verduurzaamd, waarmee de internationale concurrentiepositie van Nederland wordt versterkt en robuuster wordt. De verschillende technische maar juist ook sociale innovaties in de agribusiness, recreatie en toerisme en transport & logistiek

hebben een gerichte impuls gekregen. De technologische kennis en kennis over duurzaamheid in deze sectoren is toegenomen. De energie infrastructuur is op weg naar toekomstbestendigheid. 'Think global, act local' krijgt een impuls als gevolg van de inzet op meer regionale beleving van onder meer rivieren, recreatieplassen, agro-toerisme, en bijbehorende, veelal duurzaam geproduceerde regionale producten.

III DELTA

Doel: het realiseren van een duurzame klimaatbestendige regio op het gebied van waterbeschikbaarheid en energietransitie, door het versnellen van innovatie op het gebied van duurzame energie en CO₂-reductie, betere samenwerking tussen alle betrokkenen, een optimale waterinrichting, het vergroten van het maatschappelijk draagvlak en het voorkomen van energie armoede.

Daarbij focust de Regio Deal zich ten aanzien van waterbeschikbaarheid enerzijds op het op korte termijn realiseren van een goede aansluiting tussen de beschikbare hoeveelheid water en de waterbehoefte van bestaande functies (met name tuinbouw). Dit gebeurt door het realiseren van een goede afstemming van de watervraag vanuit deze functies op de waterbeschikbaarheid, en door de samenwerking tussen, en het waterbewustzijn van, alle betrokkenen te verbeteren. Anderzijds worden de kwetsbaarheden in het watersysteem in beeld gebracht en worden oplossingen verkend om op de middellange en lange termijn de inrichting en watervraag van functies (met name tuinbouw) beter te laten aansluiten op het beschikbare watersysteem. Voor de energietransitie focust de Regio Deal zich bij programmalijn DELTA⁴ op versterkte samenwerking van de betrokken partijen en het vergroten van het maatschappelijke draagvlak, met speciale aandacht voor inclusiviteit van alle bevolkingsgroepen. Daarnaast richt de Regio Deal zich op het invullen van de 55% CO₂-reductie, met name via 'extra' thema's en sectoren (naast energieopwekking via zon en wind), zoals innovatie in de landbouw, de industrie en bij mobiliteit (circulaire economie).

IV. SAMEN

Doel: een regio te zijn en te blijven die zelfredzaam en weerbaarder is, door het ondersteunen en versterken van de bestaande pentahelix governance en samenwerking.

De programmalijn SAMEN vormt de basis voor het succes van de andere programmalijnen. De Regio Deal FruitDelta Rivierenland beoogt met programmalijn SAMEN de regionale pentahelix governance te versterken. Specifiek is aan het einde van de looptijd van de Regio Deal de eigen kracht van de inwoners versterkt en is de betrokkenheid vergroot van inwoners en (maatschappelijke) organisaties bij lokaaloverstijgende maatschappelijke vraagstukken. Ook is de betrokkenheid van volksvertegenwoordigers, met name gemeenteraden, bij de gemeenschappelijke regelingen toegenomen. Dit heeft mede geleid tot een bouwsteen voor een gezamenlijk gedragen gebiedsagenda van en voor FruitDelta Rivierenland. Er is een start gemaakt met de structurele inbedding van de regionale pentahelixstructuur op lange termijn om in gezamenlijkheid (pentahelix) maatschappelijke vraagstukken op te pakken.

Artikel 3 – Beoogde resultaten

Partijen beogen met de Regio Deal FruitDelta Rivierenland de ambitie en de doelen te verwezenlijken door de volgende resultaten te behalen per programmalijn:

I INCLUSIEF

De beoogde resultaten voor de programmalijn INCLUSIEF voor 2020-2023 zijn:

- a. De mismatch op de toekomstige arbeidsmarkt is verkleind:

⁴ Andere onderdelen van de energietransitie worden binnen de Regio Deal bij de programmalijn INCLUSIEF (onderwijs en arbeidsmarkt) en FRUIT opgepakt (vb. energie infrastructuur in de tuinbouwsector), maar ook in breder RES-verband uitgewerkt (vb. landschappelijke kwaliteit in relatie tot de energietransitie).

- Er is een regionale agenda Onderwijs & arbeidsmarkt voor de jaren 2022 e.v. in uitvoering waarin lopende losse programma's, publiek-private samenwerkingen en subregionale ontwikkelingen zijn samengebracht. Hierin werken ten minste de partners die verbonden zijn aan het Regionaal Werkbedrijf - Platform Onderwijs en Arbeidsmarkt Rivierenland (gemeenten, onderwijsinstellingen (Mbo en VSO/PrO), werkgeversorganisaties (Greenport, VNO-NCW), werknemersorganisaties (FNV, CNV), UWV, Werkzaak Rivierenland en de sectornetwerken samen.
- Er zijn minimaal drie ontmoetingsplekken tussen onderwijs en bedrijfsleven in de regio versterkt (smart hub, fruittech campus) dan wel ontwikkeld (experience centre). In deze hubs werken (sub)regionaal bedrijfsleven, vakopleiders en onderwijsinstellingen samen. Er zijn binnen de hubs doorlopende leerlijnen gerealiseerd. Er is aandacht voor digitale en ondernemende vaardigheden. Er worden toekomstbestendige technische opleidingen aangeboden waaronder Smart Buildings en leerwerkroutes voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. En er zijn technische innovaties gerealiseerd. Deze zogenaamde hubs versterken ook elkaar en de samenwerking krijgt vorm in een nieuwe regionale werkwijze en aanpak. Ten minste 5300 jongeren (waarvan 750 po-leerlingen) uit het Vo en Mbo en 1200 werkzoekenden doorlopen een traject in deze hubs. Er zijn minimaal 50 regionale bouw- en techniek bedrijven aangesloten bij één van de hubs en 125 bedrijven bij de leerwerkroutes.
- Er is een structureel aanbod aan toekomstbestendige, adaptieve (technische) leerwerkroutes voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en de routes worden steeds meer bij werkgevers georganiseerd en uitgevoerd.

Een impact resultaat van dit onderdeel is om per 2025 het aandeel beroepsbevolking met een laagopleidingsniveau versneld te laten dalen ten opzichte van de afgelopen jaren tot het niveau van 23 %.

De kwantitatieve mismatch wordt daarnaast beperkt door een regionale aanpak te versterken om jongeren met een startkwalificatie op de arbeidsmarkt te laten instromen. Dit met als doel om in 2025 het VSV-percentage (Vroegtijdig SchoolVerlaters) te stabiliseren op 1,5 %.

- Er is nieuwe regionale werkwijze geïmplementeerd gericht op vroegsignalering en preventie van schulden. Daarbij wordt ook de verbinding met laaggeletterdheid gelegd. De samenwerking tussen betrokkenen in de schuldhulpverlening is significant verbeterd.
- De regionale woonagenda voor de periode 2020 t/m 2030, is uitgebreid met een bijbehorend monitoringsprogramma. Deze regionale woonagenda houdt rekening met de behoefte aan woningen vanuit lage inkomens/bijzondere doelgroepen. Via monitoring wordt onder meer gesignaleerd of de bouwstroom voldoende rekening houdt met het woningaanbod voor deze kwetsbare doelgroepen, en kan hierop worden bijgestuurd.
- Er is een beheerorganisatie voor de duurzame huisvesting van arbeidsmigranten.

II. FRUIT

De beoogde resultaten van de programmalijn FRUIT voor 2020-2023 zijn:

- De duurzame economische structuur van de regio is versterkt door gerichte investeringen in de sectoren agrifood, toerisme en recreatie en logistiek. Er zijn, ondanks de financiële beperkingen die de coronacrisis gecreëerd heeft bij het bedrijfsleven, ten minste 10 RIF-projecten succesvol uitgevoerd, waarbij ten minste 4 miljoen aan private investeringen zijn losgemaakt.
- De regionale beleving van cultuurhistorische, landschappelijke en ecologische waarden in de regio zijn integraal benaderd en als waardevolle assets behouden door de realisatie van minimaal 2 iconische toeristisch recreatieve projecten. De beleving (aanbod) in de regio is versterkt, met o.a. ten minste 2 infrastructurele toeristische voorzieningen en duurzame

regionale streekproducten die meer afzet kennen bij consumenten. Deze projecten worden door de Regio Deal ondanks de impact van de coronacrisis gerealiseerd.

- c. Er is gestart met een toekomstbestendige energie infrastructuur voor de tuinbouw waarbij maatregelen proefondervindelijk zijn opgesteld en gereed zijn voor bredere uitrol in de sector. Daarnaast is een monitoring- en sturingssysteem ontwikkeld voor een smart grid systeem.

III. DELTA

De beoogde resultaten van de programmalijn DELTA voor 2020-2023 zijn:

- a. Versnelde uitvoering van de Regionale Adaptatie Strategie van Regio Rivierenland met de daarbij betrokken partners, door in de Regio Deal in te zetten op:
 - Verbeterde sponswerking van het watersysteem, door het realiseren van ten minste (3) klimaatbuffers/waterbergingsgebieden.
 - Optimale inrichting van het hoofdwatersysteem, door toepassing van technische maatregelen om onder andere de inlaat te verbeteren.
 - Er zijn ten minste 3 (innovatieve) projecten die toepassing van waterbesparende maatregelen bevorderen in de Tuinbouwsector doorgevoerd.
 - De samenwerking tussen, en bewustwording van, betrokkenen (gemeenten, provincie, waterschap, ondernemers, inwoners) op het gebied van waterbeschikbaarheid is versterkt. Onderdeel hiervan is dat de kwetsbaarheden in het watersysteem zijn onderzocht en breed gedeeld worden, en dat een uitvoeringsagenda voor de korte termijn is opgesteld (t/m 2023).
- b. Vergroten van het draagvlak voor de energietransitie door in te zetten op:
 - Sterkere bewustwording van inwoners en ondernemers over het belang van de energietransitie, door middel van:
 - Realisatie van een community hub (het realiseren van een app en website voor inwoners voor het informeren, betrekken en raadplegen over energietransitie op straat, buurt, dorp/stad niveau).
 - Het versterken van de regionale samenwerking, door meer publiek-private samenwerking en een versterkte positionering van inwonerorganisaties. Dit gebeurt door het organiseren van minimaal drie Living Labs.
 - Het opzetten van financieringsarrangementen ten behoeve van onder meer financiële participatie voorkoming van energiearmoede.
- c. Het sluiten van een warmteovereenkomst tussen een woningcorporatie en Waterschap Rivierenland. Op basis hiervan is minimaal 1 pilot in ontwikkeling bij afronding van de Regio Deal.
- d. Het bijdragen aan 55% CO₂-reductie, aanvullend op zon en wind, via de RES door het versnellen van innovatie van ondernemers en organisaties door:
 - 50 (mkb) bedrijven te begeleiden in de kansen voor water, middels een onafhankelijk afwegingskader voor verladers en logistieke dienstverleners.
 - diverse businesscases/proeftuinen voor innovaties te realiseren, met behulp van bijvoorbeeld acceleratorprogramma's voor innovaties (breder dan alleen tuinbouw).

IV. SAMEN

De beoogde resultaten van de programmalijn SAMEN voor 2020-2023 zijn:

- a. Er is een gedragen samenwerkingsplan en werkwijze voor de inrichting van een regionaal toekomstfonds, zodat de start van de uitvoering van het regionaal toekomstfonds mogelijk wordt.
- b. Er ligt een door de Provincie Gelderland, regionale partners, gemeenteraden van Regio Rivierenland en colleges herkenbare en gedragen gebiedsagenda en er is gestart met de uitvoering.
- c. (Digitale) burgerparticipatie wordt gestimuleerd via bewustwordingscampagnes en mogelijke aanvullende acties in het kader van het programma 'Democratie in actie'. Hiermee kunnen ten minste 50.000 inwoners worden bereikt. Dit leidt er toe dat de tevredenheid en betrokkenheid

van inwoners in de regio Rivierenland stijgt in de periode 2020-2024. Dit wordt regionaal gemeten (0-meting 2020, tussentijdse meting 2022 en eindmeting 2024 d.m.v. burgerpeilingen, effectmeting campagnes). Er wordt aangesloten bij de al lokaal ingezette monitoringsinstrumenten en peilingen.

- d. Er is een gezamenlijk regionaal proces met gemeenteraden van de Regio Rivierenland ingezet om hun regionale invloed en kracht te versterken. De tevredenheid van de gemeenteraden over de invloed op verlengd lokaal bestuur in de vorm van de gemeenschappelijke regelingen is gestegen.

Artikel 4 – Inzet en aanpak.

Partijen beogen een gecoördineerde beleidsmatige inzet om de beoogde resultaten van Regio Deal FruitDelta Rivierenland te realiseren, waarbij de Regio uitvoering geeft aan de aanpak van de Regio Deal zoals uitgewerkt in dit artikel. Elke programmalijn heeft een specifieke aanpak.

I. INCLUSIEF

In deze programmalijn worden diverse programma's en initiatieven versneld en versterkt die er (randvoorwaardelijk) op gericht zijn om Rivierenlanders klaar te maken voor de arbeidsmarkt van de toekomst.

Mismatch op de arbeidsmarkt verkleinen

Om de mismatch op de arbeidsmarkt te verkleinen zijn kernelementen in de aanpak: leven lang ontwikkelen, vergroten van het regionale technisch bewustzijn, versterken van ondernemend gedrag, ontwikkeling hybride leeromgeving op het gebied van duurzaamheid en techniek, doorlopende (technische) leerlijnen, en het versterken van de huidige regionale aanpak voortijdig schoolverlaten middels ouderbetrokkenheid.

Provincie Gelderland en RW-POA Rivierenland ondersteunen en ontwikkelen bestaande initiatieven door (zoals PPS Ondernemend Rivierenland) in een regionale agenda Onderwijs en Arbeidsmarkt voor de komende jaren. De aanpak bestaat uit het regionale begeleiden en ondersteunen van subregionale initiatieven om fysieke en digitale ontmoetingsplekken en hybride leeromgevingen te creëren en te versterken waarin jongeren, (potentiële) werknemers, vakopleiders, docenten en ondernemers elkaar ontmoeten. Toekomstbestendige leerwerkroutes voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden structureel ingebed binnen de uitvoeringsorganisaties. Er is binnen de projecten aandacht voor digitale en ondernemende vaardigheden. Vanuit het Regionaal Plan Voortijdig Schoolverlaten worden docenten opgeleid in signalering om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Met de Regio Deal FruitDelta Rivierenland wordt beoogd deze aanpak uit te breiden met een regionale campagne. Door middel van deze campagne wordt ingezet op ouderbetrokkenheid bij potentiële voortijdig schoolverlaters.

Financiële zelfredzaamheid versterken

Financiële zelfredzaamheid vormt een voorwaarde voor het functioneren van werknemers op de arbeidsmarkt en voor het ontlasten van werkgevers. Dit vereist een regionale integrale aanpak en werkwijze. Er is grote behoefte aan samenwerking, aan inzicht en aan vindbaarheid. De aanpak zet in op het regionale verbinden van organisaties die zich bezighouden met schuldhulpverlening, advisering, het bemensen van een werkgeversdesk en vroegsignalering en het bevorderen van de uitrol van de Nederlandse Schuldhulp Route (NSR). Er is een verband tussen financiële problemen en laaggeletterdheid. In de aanpak wordt er samengewerkt met bijvoorbeeld Stichting Lezen en Schrijven om problemen met lezen vroegtijdig te signaleren.

Het begeleiden van een duurzame en professionele borging van een regionaal samenwerkingsverband van partners uit het bedrijfsleven, onderwijs, overheid, maatschappelijke instellingen en vrijwilligersorganisaties inclusief kennis, samenwerking en aanpak vereist een extra investering.

Versterken van een aanpak voor een prettig woonklimaat

In de regio Rivierenland wordt hard gewerkt aan prettig, veilig en betaalbaar wonen voor werkenden en werkzoekenden. Dit zijn noodzakelijke voorwaarden voor het kunnen functioneren

op de arbeidsmarkt. De beoogde aanpak richt zich op het gezamenlijk uitrollen van beleidsinstrumenten om inzicht te krijgen en beter te kunnen sturen op de woningmarkt, het versterken van de regionale samenwerking rondom woningbouwprogrammering en het leren van andere regio's.

Sinds jaar en dag werken de gemeenten in regio Rivierenland samen waar het gaat om de afstemming en realisatie van de regionale woningbouwprogrammering. Een belangrijk aandachtspunt vormt inzicht in de actuele regionale en lokale ontwikkelingen op de woningmarkt. Een structurele monitoring ontbreekt. Juist voor een regionale integrale aanpak is dit noodzakelijk. In de opstartfase zijn de volgende partners betrokken: de acht gemeenten van Regio Rivierenland, de Samenwerkende Woningcorporaties Rivierenland en de provincie Gelderland. Daarnaast wordt een plan van aanpak gemaakt om ook andere Woonpartners in de regio aan te haken en te leren van buurregio's als Foodvalley en Arnhem/Nijmegen, en waar mogelijk de provincie Overijssel. De aanwezige kennis en ervaringen in deze regio's worden gebruikt voor het opzetten van een regionale monitor in Rivierenland.

Duurzame huisvesting arbeidsmigranten

Voor wat betreft de huisvesting van arbeidsmigranten wil Regio Rivierenland, naar aanleiding van meerdere lokale en regionale onderzoeken, een beheerorganisatie opzetten die zich richt op goede huisvesting voor deze doelgroep. Deze beheerorganisatie kan een rol spelen bij goede registratie, handhaving en controle, en dienen als informatiepunt voor arbeidsmigranten, huisvesters en werkgevers. Hoe de beheerorganisatie vorm krijgt, is nog onderwerp van het regionale, bestuurlijke gesprek. Hiervoor wordt ook gekeken naar ervaringen elders. De directe aanleiding hiervoor is dat in de gemeenten in regio Rivierenland vaak sprake is van minder goede en soms slechte huisvesting voor deze doelgroep. Bovendien is de huisvesting in een aantal gevallen illegaal. Er zijn goedwillende werkgevers en uitzendbureaus die zorg dragen voor adequate huisvesting, maar er zijn ook situaties bekend van malafide uitzendbureaus waar slechte huisvesting en uitbuiting aan de orde zijn. Eén van denkrichingen die onderzocht zal worden is bemiddeling in huisvesting, vergelijkbaar met bijvoorbeeld de Stichting Studentenhuisvesting (SSH) die hetzelfde doet voor de doelgroep studenten. De beheerorganisatie zal zelf naar verwachting geen vastgoed verwerven, maar richt zich op de bemiddeling tussen aanbieders van woonruimte voor arbeidsmigranten en degenen die deze huisvesting nodig hebben (de arbeidsmigranten zelf dan wel werkgevers en uitzendbureaus). Om te voorkomen dat malafide huisvesters uitwijken naar gemeenten zonder beleid is het belangrijk voor alle gemeenten in regio Rivierenland om aan te haken, elk met hun eigen beleid. De intentie is dat alle gemeenten in regio Rivierenland beleid ontwikkelen op dit onderwerp. Hierbij zullen gesprekken over oplossingen met betrekking tot huisvestingsproblematiek arbeidsmigranten met het Rijk worden gevoerd. Voor nieuwe locaties wordt bekeken of aangesloten kan worden bij de vereisten van de SNF-en AKF-keurmerken. Ook wordt samenwerking gezocht met omringende regio's om ook hier het waterbedeffect te voorkomen. De beheerorganisatie kan de deelnemende gemeenten ondersteunen in de uitvoering van het beleid.

II. FRUIT

In deze programmalijn wordt een aantal programma's en projecten versneld en versterkt die de duurzame investeringen van bedrijfsleven ten behoeve van de economische structuurversterking vergroten. Daarnaast wordt een impuls gegeven aan de sector Recreatie en Toerisme en wordt de agrofoodsector in het gebied energiezuiniger gemaakt.

Versterken economische structuur

Het RIF investeert jaarlijks in innovatieve projecten ten behoeve van een duurzame economische structuur. Hiervoor is nog circa 800.000 euro voor 2020 gereserveerd. Projecten dragen bij aan economische ontwikkeling van de regio Rivierenland en diverse projecten hebben aanvragen reeds ingediend bij het RIF of deze worden voorbereid. Deze projecten worden in het laatste kwartaal van 2020 (als gevolg van de coronacrisis) beoordeeld met een advies door het Economic Board FruitDelta Rivierenland. Echter, door de coronacrisis staat de beoogde hefboom vanuit het bedrijfsleven (als gevolg van het vereiste van cofinanciering voor een RIF-bijdrage) in huidige

crisistijden zwaar onder druk, waardoor deze projecten dreigen te vertragen of zelfs te stoppen. Dit terwijl juist dit soort investeringen en initiatieven van onderaf cruciaal zijn om economische structuur van de regio te verduurzamen. Daarom wordt vanuit de Regio Deal FruitDelta Rivierenland ingezet op het versnellen van deze projecten door de vereiste cofinancieringseis waar mogelijk te verlagen.

Ondersteunend aan het versterken van de economische structuur, en complementair aan de Regio Deal FruitDelta Rivierenland, worden er diverse digitaliseringsinitiatieven in de regio gerealiseerd. Naast de aanleg van breedband⁵ zijn er initiatieven die gericht zijn op het versterken van digitale vaardigheden van ondernemers. Zo is er een RIF-bijdrage verstrekt aan de Freshmonitor van Service2fruit (online fruitveiling). Met de monitor wordt Real-time marktinformatie beschikbaar gesteld. Ook de jaarlijkse dag van de logistiek (voor scholieren) zal dit jaar als gevolg van de crisis volledig gedigitaliseerd worden door deelnemende bedrijven met behulp van het thema gamification. Deelnemende bedrijven worden daarbij gefaciliteerd maar ook uitgedaagd om digitaal te participeren.

Versnelling iconische projecten Recreatie & Toerisme

Vanuit het 'Ambitiedocument 2016-2020' van Regio Rivierenland is een gezamenlijk uitvoeringsprogramma van de acht gemeenten opgesteld. De uitdaging zit in het aantrekkelijker maken van het gebied voor toeristen en tegelijkertijd ruimte bieden aan natuur, water en klimaatadaptatie. Dit vraagt om een integrale benadering met aandacht voor de rijke cultuurhistorie zoals de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Vanuit de Regio Deal FruitDelta Rivierenland worden enkele iconische projecten versneld uitgevoerd.

Partners binnen de regio werken daarnaast aan een vitaliteitsplan. Dit ondersteunt ondernemers in de sector in het overleven van de sterke afname in omzet (van o.a. streekproducten) als gevolg van de reductie van het aantal toeristen en recreanten in de regio door de beperkende coronamaatregelen. Vanuit de Regio Deal FruitDelta Rivierenland wordt ingezet op het versterken van de beleving (waardoor bezoekersaantallen weer kunnen stijgen) en het stimuleren van het gebruik van streekproducten door consumenten en telers beter met elkaar te verbinden en door fruittelers actief te ondersteunen met het verder verduurzamen van hun streekproducten.

Toekomstbestendige energie-infrastructuur van de tuinbouwsector

De tuinbouwsectoren in de regio Rivierenland werken samen onder de vlag van de netwerkorganisatie Greenport Gelderland aan een duurzaam, krachtig en een met de omgeving verbonden tuinbouwcluster. Met onder meer Regio Rivierenland en de provincie Gelderland is in april 2019 het programma "Duurzaam verder, versnellingsagenda tuinbouw Gelderland 2030" opgesteld, waarbij de ambitie is om de tuinbouwregio tot de top te laten behoren wat betreft duurzaamheid en concurrentiekracht. Op basis van het programma is een uitvoeringsagenda in ontwikkeling en daaraan gekoppeld projectvoorstellen.

Vanuit de Regio Deal FruitDelta Rivierenland worden enkele projecten uit deze uitvoeringsagenda versneld uitgevoerd, met als focus het verduurzamen van de energie-infrastructuur. Dat wordt gedaan door te investeren in technologie die het mogelijk maakt om vraag en aanbod tussen ondernemingen gezamenlijk te managen via *smart grids*. Hierbij wordt in de Regio Deal FruitDelta Rivierenland gekeken naar zowel (co)financiering in fysieke infrastructuur, als naar investeringen in de ontwikkeling van monitoring- en sturingssystemen. Daarnaast worden maatregelen ontwikkeld waarmee de sector gebruik kan maken van geothermie en uitkoppeling van warmte via een warmtenet naar glastuinbouw en gebouwde omgeving. Vanuit de Regio Deal FruitDelta Rivierenland wordt ingezet op het proefondervindelijk uitwerken van maatregelen die vervolgens uitgerold kunnen worden binnen de tuinbouwsector. Hierbij wordt indien mogelijk aangesloten bij de initiatieven van EZK op het gebied van geothermie, zoals de Green Deals.

⁵ De regiogemeenten hebben als eerste Nederlandse regio goedkeuring hiervoor Europese Commissie.

III DELTA

In deze programmalijn wordt een aantal programma's en initiatieven versneld en versterkt, die gericht zijn op klimaatadaptatie, het vergroten van de waterbeschikbaarheid en het versnellen van de energietransitie.

Klimaatadaptatie, waterbeschikbaarheid en verdroging

Om invulling te geven aan de klimaatopgaven hebben de Regio en andere regionale partners samen een Regionale klimaat Adaptatie Strategie (RAS) opgesteld. Deze RAS maakt op regionaal niveau inzichtelijk of en zo ja waar extra inzet nodig is om vanaf 2020 klimaat adaptief te handelen en in 2050 klimaat adaptief ingericht te zijn. Aan deze RAS wordt in 2020 nog een uitvoeringsagenda gekoppeld. De Regio Deal FruitDelta Rivierenland zet in op versnelling van de uitvoering van de RAS. Specifiek worden maatregelen genomen om de inrichting van het watersysteem te verbeteren en worden waterbesparende maatregelen in de tuinbouwsector gestimuleerd door vanuit het Waterschap Rivierenland met de tuinbouwsector gesprekken te voeren over kansen, bedreigingen en innovatieve oplossingen. Daarnaast wordt het bestaande samenwerkingsnetwerk versterkt door een bredere coalitie van overheden, bedrijfsleven, onderwijs inclusief kennis- en maatschappelijke instellingen te realiseren. Ook worden door het Waterschap Rivierenland met ondernemers uit de tuinbouwsector knelpunten en oplossingsrichtingen verkend om op de korte en langere termijn de waterbehoefte en -vraag beter op elkaar te laten aansluiten, en worden er gesprekken gestart over perspectieven voor de middellange en lange termijn.

Deze activiteiten zijn complementair aan, en worden afgestemd met, de maatregelen vanuit het Deltaprogramma Zoetwater (IenW), het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (IenW), en het Actieprogramma Klimaatadaptatie Landbouw (LNV). Ook worden nationale ontwikkelingen, zoals de in ontwikkeling zijnde 'waterbehoefte viewer' betrokken en vindt kennisuitwisseling plaats met andere regio's (onder meer via het Nationaal Programma voor het Landelijk Gebied).

Energietransitie

Samenwerking rond de RES, op de thema's wind, zon en warmte hoort bij het bestaande, reguliere traject dat alle regio's ten aanzien van de RES momenteel vormgeven. Regio Rivierenland geeft dit vorm via een pentahelix samenwerking. Daarnaast verbreedt Regio Rivierenland de RES met de afgesproken doelstelling in het Gelders Energie Akkoord om 55% CO₂-reductie in 2030 te behalen. De RES-partners willen graag de bredere, niet verplichte samenwerking verankeren op de lange termijn en op regionaal niveau. Met een 'verbrede' Samenwerkingsagenda voor de RES versnelt en versterkt FruitDelta Rivierenland de Regionale Energietransitie. Deze agenda vormt het gezamenlijke programma van alle regionale partners. Onderdeel van deze verbrede samenwerkingsagenda zijn verkenningen en onderzoeksvragen, concrete uitvoeringsopgaven, maar ook het organiseren van betere onderlinge afstemming, kennisdeling en communicatie. Daarmee wordt ook de strategische en uitvoeringsgerichte samenwerking versterkt.

Specifiek vanuit de Regio Deal FruitDelta Rivierenland wordt ingezet op vergroting van het draagvlak en (financiële) participatie van de inwoners bij de energietransitie en het voorkomen van energiearmoede. Schone energie moet betaalbaar en bereikbaar zijn voor iedereen. Via een digitale app en living labs worden bewoners actiever betrokken bij de energie opgaven. Daarnaast worden financieringsarrangementen opgezet om schone energie ook betaalbaar te maken voor lage inkomensgroepen en wordt met woningcorporaties uitgewerkt hoe deze groep ondersteund kan worden. Tevens wordt via een lerend traject de regionale samenwerking tussen betrokkenen (publiek, privaat, burgerorganisaties) versterkt. Dit kan bijvoorbeeld worden gerealiseerd door meer gebiedsgerichte PPS-financiering op te zetten en vouchers voor burgercoöperaties beschikbaar te stellen voor hun organisatieontwikkeling.

Vanuit de Regio Deal FruitDelta Rivierenland wordt eveneens ingezet op het invullen van de 55% CO₂-reductie. Hiervan kan naar verwachting de helft tot tweederde deel worden ingevuld door grootschalige energieopwekking (zon en wind). Het resterende deel moet worden ingevuld door innovatie in landbouw, industrie en mobiliteit (circulaire economie). Op het gebied van mobiliteit wordt een *modal shift* gestimuleerd. Door de goede ligging en multimodaliteit is regio Rivierenland een interessant gebied om bedrijven te stimuleren naar andere, meer duurzame (vervoers)modaliteiten over te gaan, zoals water. Daarom wordt samen met de drie terminals in Logistics Valley inzicht verschaft in de kansen voor water, en wordt er een onafhankelijk afwegingskader gepresenteerd voor verladers en logistiek dienstverleners. Dit is een kwalitatieve tool die inzicht geeft of het bedrijf klaar is voor synchromodaal vervoer. Deze scan wordt, met hulp van hbo-studenten uitgevoerd.

Om innovaties op het gebied van energietransitie te realiseren en versneld toe te passen in alle voor regio Rivierenland relevante sectoren (agrofood, energie, clean tech, toerisme en transport en logistiek industrie), worden innovatieve mkb-bedrijven en andere betrokken partners ondersteund en gefaciliteerd met training, tools (zoals acceleratorprogramma's), expertise, netwerk en begeleiding.

De activiteiten die binnen de Regio Deal FruitDelta Rivierenland worden uitgevoerd op het gebied van energietransitie worden afgestemd met, en sluiten op bovengemeentelijk niveau aan bij, de toekomstige behoeften en activiteiten die vanuit de andere (nationale) programma's en akkoorden worden ontplooid en samenkomen binnen de Greenport Gelderland en de RES-activiteiten. Hier worden partners bij elkaar gebracht die onder verschillende structuren werken aan de energieopgave waar de regio Rivierenland voor staat. In het Klimaatakkoord is bijvoorbeeld afgesproken dat Greenports (tuinbouwclusters waarbinnen gemeenten samenwerken) en gemeenten met tuinbouw in 2020 een visie op toekomstige behoeften aan elektriciteit, warmte en CO₂ uitwerken, die moeten samenkomen in de RES. Afhankelijk van de mogelijkheden in regio Rivierenland zal vraag en aanbod op CO₂ ontstaan. De RES en tuinbouwclusters kunnen overlappen, waar ook kansen zitten elkaar te versterken om voor toekomstige behoeften (uiteraard afhankelijk van de regionale situatie), vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Binnen Greenports Nederland is een werkgroep actief om dit specifiek voor de tuinbouw te coördineren, wat integraal onderdeel uit moet gaan maken van de RES. Tevens worden binnen het programma Kas als Energiebron initiatieven gestimuleerd om het draagvlak vanuit ondernemers te organiseren en investeringen te kunnen doen die nodig zijn.

IV SAMEN

In deze programmalijn is de aanpak gericht op het uitbouwen van de sterke regionale op pentahelix geënte governance, die nodig is voor de toekomst. Dynamische samenwerkingsverbanden en het verhogen betrokkenheid inwoners bij maatschappelijke opgaven staat hierbij centraal, evenals het ondersteunen van de kracht van volksvertegenwoordigers. Er wordt aangesloten bij de nationale initiatieven rond democratie en bestuur, zoals het programma 'Democratie in Actie'.

De kracht van inwoners in de regionale governance versterken

Vanuit de filosofie van het bestaande RIF wordt een gedragen plan voor een regionaal toekomstfonds opgesteld. Daarna maken bewustwordingscampagnes als 'Maatschappelijke Opgaven FruitDelta Rivierenland' (social readiness) en daaraan gerelateerde monitoring onderdeel uit van de eventuele vervolgaanpak.

De kracht van de gemeenteraden versterken in de regionale governance

Met behulp van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland worden bestaande initiatieven verrijkt en waar mogelijk ondersteund om te bepalen hoe de democratische legitimiteit van gemeenteraden verhoogd kan worden, in de situatie van een gemeenschappelijke regeling.

Een vliegende start richting een gebiedsagenda van en voor FruitDelta Rivierenland

Er wordt samen met provincie Gelderland, Waterschap Rivierenland en regionale partners uit de pentahelix FruitDelta Rivierenland een gebiedsagenda opgesteld. De gebiedsagenda formuleert de gezamenlijke visie van de Regio en daaruit volgend een of meerdere ambities met een specifieke focus en richt zich op het verzilveren van kansen binnen de fysieke leefomgeving. Het is een gezamenlijke agenda gemaakt op basis van overeenkomende belangen en opgaven, van regionale overheden (gemeenten), provincie Gelderland en relevante regionale partners. Het door de gemeenteraden vast te stellen economische ambitiesdocument voor de periode 2020-2024 is een bouwsteen voor de strategische gebiedsagenda FruitDelta Rivierenland, evenals de uitkomsten van het traject 'Regionale visie'. Middels de Regio Deal FruitDelta Rivierenland wordt een versnelling gegeven aan het integrale karakter van (de totstandkoming van) de gebiedsagenda.

2. Inzet middelen Regio Envelop voor uitvoering Regio Deal FruitDelta Rivierenland

Artikel 5 – Uitgangspunten

1. Partijen beogen een gecoördineerde beleidsmatige inzet van hun gezamenlijke financiële middelen op basis van de afspraken in deze Regio Deal FruitDelta Rivierenland. De Regio geeft met die middelen uitvoering aan de Regio Deal FruitDelta Rivierenland, zoals het initiëren en/of realiseren van programma's en projecten en andere uitvoeringsactiviteiten in het kader van de ambitie, het doel, de beoogde resultaten en de aanpak van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland zoals bedoeld in artikelen 1 tot en met 4. Op deze wijze zetten Partijen zich in om de regionale opgave van regio Rivierenland te realiseren.
2. LNV reserveert maximaal € 7,5 mln. inclusief eventueel verschuldigde BTW vanuit de Regio Envelop als rijksbijdrage voor uitvoeringsactiviteiten als bedoeld in het eerste lid volgens de in de onderstaande tabel opgenomen onderverdeling:

Uitvoeringsactiviteiten	Bedrag
Programmalijn INCLUSIEF	€ 2,225 mln.
Programmalijn FRUIT	€ 2,250 mln.
Programmalijn DELTA	€ 2,250 mln.
Programmalijn SAMEN	€ 0,550 mln.
Uitvoeringskosten (VAT)	€ 0,225 mln.
Rijksbijdrage totaal maximaal	€ 7,500 mln.

3. De Regio reserveert minimaal een bedrag van in totaal € 7,5 mln. aan regionale publieke cofinanciering, voor uitvoeringsactiviteiten als bedoeld in het eerste lid volgens de in de onderstaande tabel opgenomen onderverdeling:

Uitvoeringsactiviteiten	Bedrag
Programmalijn INCLUSIEF	€ 2,275 mln.
Programmalijn FRUIT	€ 2,250 mln.
Programmalijn DELTA	€ 2,250 mln.
Programmalijn SAMEN	€ 0,500 mln.
Uitvoeringskosten (VAT)	€ 0,225 mln.
Regionale publieke cofinanciering totaal	€ 7,500 mln.

4. De verdeling opgenomen in de tabel in het tweede lid geldt als uitgangspunt. Partijen zijn zich ervan bewust dat gedurende de looptijd van de Regio Deal omstandigheden en/of prioriteiten kunnen wijzigen. Partijen kunnen, na bespreking in het Rijk-Regio-overleg zoals bedoeld in artikel 7, eerste lid, een gewijzigde verdeling afspreken. Op deze wijziging van Regio Deal FruitDelta Rivierenland is artikel 12, derde lid, van toepassing.
5. De in het derde lid opgenomen indicatieve verdeling van de regionale publieke cofinanciering geeft uitsluitend de intenties weer van de regionale (publieke) partners. Voor zover gedurende de looptijd van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland deze indicatieve verdeling wijzigt, kunnen die

wijzigingen in afwijking van artikel 12 ter kennisname aan het Rijk-Regio-overleg worden overgelegd.

Artikel 6 - Regiokassier

Partijen spreken af dat in het kader van de uitvoeringsactiviteiten van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland Regio Rivierenland de rol zal vervullen van regiokassier.

3. Governance uitvoering Regio Deal Fruit Delta Rivierenland

Artikel 7 - Rijk-Regio-overleg

1. Periodiek treden Partijen in overleg over de onderlinge samenwerking in het kader van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland en met andere publieke en/of private samenwerkingspartners. Dit Rijk-Regio-overleg zorgt voor de coördinatie van de inzet van Partijen in het kader van de uitvoering van Regio Deal FruitDelta Rivierenland, de daarbij behorende uitwisseling van informatie en voor het bespreken van de voortgang, inclusief de in artikel 8 bedoelde monitoring.
2. Het Rijk-Regio-overleg vergadert tenminste eenmaal per jaar, uiterlijk in de maand september, ten behoeve van de bespreking van de in artikel 8, tweede lid, bedoelde jaarlijkse voortgangsrapportage Regio Deal FruitDelta Rivierenland.
3. Het Rijk-Regio-overleg formuleert en bewaakt de kaders waarbinnen de uitvoering van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland plaatsvindt.
4. Het in het eerste lid bedoelde Rijk-Regio-overleg bestaat uit de volgende vertegenwoordigers:
 - a. vanuit de ministeries van het Rijk:
 - i. Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;
 - ii. Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties;
 - iii. Economische Zaken en Klimaat;
 - iv. Infrastructuur en Waterstaat;
 - v. Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
 - b. vanuit de Regio:
 - i. Provincie Gelderland;
 - ii. Regio Rivierenland;
 - iii. Waterschap Rivierenland;
 - iv. RW-POA Rivierenland;
 - v. Gebiedscoöperatie Rivierenland.
5. Het Rijk-Regio-overleg voorziet in zijn eigen werkwijze. Voor de uitvoering van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland maakt het Rijk-Regio overleg hiertoe nadere werkafspraken en legt deze vast. LNV voert het secretariaat van het overleg.

4. Monitoring, evaluatie en communicatie Regio Deal

Artikel 8 – Monitoring en evaluatie

1. Monitoring van de uitvoering van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland als geheel vindt plaats op twee niveaus:
 - a. op het niveau van de concrete initiatieven en projecten;
 - b. op het niveau van de in artikel 3 genoemde beoogde resultaten en beleidsindicatoren.
2. Op basis van deze monitoring voert Regio Rivierenland een nulmeting uit, uiterlijk in het voorjaar van 2021, en stelt Regio Rivierenland éénmaal per jaar een voortgangsrapportage op over het daarvoor voorafgaande jaar. Hierin wordt melding gemaakt van:
 - a. de voortgang van de uitvoering van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland aan de hand van de in artikel 2 genoemde programmalijnen;
 - b. de behaalde resultaten aan de hand van de in artikel 3 genoemde beoogde resultaten;
 - c. de voortgang van de uitvoering van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland aan de hand van de meerjarige projectenplanning.
3. De jaarlijkse voortgangsrapportage wordt (in concept) voor 15 juli van ieder jaar overgelegd aan het Rijk-Regio-overleg.

4. De Regio Rivierenland kan met de jaarlijkse voortgangsrapportage via de leden van de Bestuurlijke Stuurgroep de betrokken Gedeputeerde en Provinciale Staten, heemraden, colleges en gemeenteraden, het Bestuurlijk Overleg Regionaal Werkbedrijf-Platform Onderwijs en Arbeidsmarkt, Bestuur Gebiedscoöperatie Rivierenland informeren. LNV gebruikt de jaarlijkse voortgangsrapportage als input voor de periodieke voortgangsrapportage van alle Regio Deals voor de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.
5. De Regio Rivierenland evalueert de uitvoering en werking van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland binnen acht maanden na afronding van deze Regio Deal en maakt daarvan een eindevaluatie op conform de in het tweede lid onder a tot en met c genoemde onderdelen. Regio Rivierenland legt de eindevaluatie uiterlijk 1 september 2024 voor aan het Rijk-Regio-overleg.
6. Ten behoeve van de evaluatie van de Regio Portefeuille voert het Planbureau voor de Leefomgeving een lerende evaluatie uit. De Regio neemt hieraan deel.
7. Ten behoeve van de monitoring van de arrangementen voor besluitvorming, afstemming, samenwerking en meer in het algemeen sturing, die nodig zijn voor de uitvoering van de Regio Deals op regionaal en op rijksniveau, hebben BZK en LNV een Monitoringstraject Governance opgezet. De Regio neemt hieraan deel.

Artikel 9 – Communicatie

1. Partijen communiceren eensluidend over de Regio Deal FruitDelta Rivierenland. Hiertoe wordt gewerkt met een kernboodschap. De kernboodschap is: *‘Met de Regio Deal FruitDelta Rivierenland wordt een stevige impuls gegeven aan de realisatie van de ambitie dat regio Rivierenland een inclusieve, slimme en duurzame regio is die zelfredzaam, weerbaarder en toekomstbestendig is’.*
2. De communicatie over de Regio Deal FruitDelta Rivierenland verloopt primair vanuit de regio via Regio Rivierenland. Het Rijk draagt de kernboodschap ook uit via zijn eigen kanalen.
3. Er wordt een gezamenlijk communicatieplan besproken en nader afgesproken door het in artikel 7 bedoelde Rijk-Regio-overleg.
4. De Regio zal bij projecten die deel uitmaken van de uitvoering van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland vragen om in de communicatie over die projecten kenbaar te maken dat het project mede mogelijk is gemaakt in het kader van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland.

5. Slotbepalingen

Artikel 10 - Uitvoering in overeenstemming met Unierecht

De afspraken van deze Regio Deal worden in overeenstemming met het recht van de Europese Unie uitgevoerd in het bijzonder voor zover de afspraken vallen onder de werking van de Europese regels met betrekking tot aanbesteding, mededinging, staatssteun en technische normen en voorschriften.

Artikel 11 - Gegevenswisseling

1. De in het kader van (de uitvoering van) deze Regio Deal uitgewisselde dan wel uit te wisselen informatie is in beginsel openbaar. Indien een Partij verzoekt om geheimhouding zullen de overige Partijen deze informatie in beginsel geheimhouden en deze geheel noch gedeeltelijk aan enige derde bekendmaken, behoudens voor zover een verplichting tot openbaarmaking voortvloeit uit de wet, een rechterlijke uitspraak of deze Regio Deal.
2. Partijen dragen er zorg voor dat concurrentiegevoelige en/of privacygevoelige informatie uitsluitend wordt gedeeld voor zover dit in overeenstemming is met de relevante internationale, Europese en nationale wettelijke kaders. Zij kunnen hiertoe nadere afspraken vastleggen.

Artikel 12 - Wijzigingen

1. Elke Partij kan schriftelijk verzoeken deze Regio Deal te wijzigen. De wijziging behoeft de instemming van alle Partijen.
2. Partijen treden in overleg binnen 6 weken nadat een Partij het verzoek heeft kenbaar gemaakt aan het programmeam Regio Portefeuille LNV. Het programmeam Regio Portefeuille LNV informeert de overige Partijen over de voorgestelde wijziging en vraagt hen om instemming.

3. Nadat alle Partijen aan het programmateam Regio Portefeuille LNV kenbaar hebben gemaakt in te stemmen met het verzoek tot wijziging wordt de wijziging en de verklaringen tot instemming als bijlage aan deze Regio Deal gehecht.

Artikel 13 - Opzegging

1. Elke Partij kan de Regio Deal FruitDelta Rivierenland met inachtneming van een opzegtermijn van 3 maanden schriftelijk opzeggen, indien een zodanige verandering van omstandigheden is opgetreden dat deze Regio Deal billijkheidshalve op korte termijn behoort te eindigen. De opzegging moet de verandering in omstandigheden vermelden.
2. Wanneer een Partij deze Regio Deal opzegt, blijft de deal voor de overige Partijen in stand voor zover de inhoud en de strekking ervan zich daartegen niet verzetten.
3. Ingeval van beëindiging van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland krachtens opzegging is geen van de Partijen jegens een andere Partij schadeplichtig.

Artikel 14 - Toetreding nieuwe partijen

1. In overeenstemming met alle Partijen kunnen anderen tijdens de looptijd van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland als nieuwe partijen toetreden tot deze deal.
2. Het schriftelijke verzoek tot toetreding met daarbij de concrete bijdrage aan de Regio Deal FruitDelta Rivierenland wordt gericht aan het programmateam Regio Portefeuille LNV. Het programmateam informeert Partijen en vraagt hen om instemming.
3. Zodra alle Partijen aan het programmateam Regio Portefeuille LNV kenbaar hebben gemaakt in te stemmen met het verzoek tot toetreding, ontvangt de toetredende partij de status van Partij van de Regio Deal FruitDelta Rivierenland en gelden voor die partij de voor haar uit de deal voortvloeiende rechten en verplichtingen.
4. Het verzoek tot toetreding en de verklaringen tot instemming worden als bijlagen aan de Regio Deal FruitDelta Rivierenland gehecht.

Artikel 15 – Nakoming

Partijen komen overeen dat de nakoming van de afspraken in de Regio Deal FruitDelta Rivierenland niet in rechte afdwingbaar is.

Artikel 16 - Counterparts

De Regio Deal FruitDelta Rivierenland kan worden ondertekend door Partijen in verschillende exemplaren, die samengevoegd hetzelfde rechtsgevolg hebben alsof deze Regio Deal is ondertekend door alle Partijen in één exemplaar.

Artikel 17 - Citeertitel

Deze Regio Deal kan worden aangehaald als Regio Deal FruitDelta Rivierenland .

Artikel 18 – Inwerkingtreding en looptijd

Deze Regio Deal treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening door alle Partijen en eindigt op 31 december 2023.

Artikel 19 - Openbaarmaking

1. Deze Regio Deal zal net als andere Regio Deals openbaar worden gemaakt door publicatie in de Staatscourant, waardoor anderen kennis kunnen nemen van de Regio Deals.
2. LNV rapporteert over de Regio Portefeuille, alsmede de hieruit voortvloeiende Regio Deals naar de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend,

** Handtekeningspagina's [10] volgen**

Plaats: Den Haag

Datum:

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
Carola Schouten

Plaats: Den Haag

Datum:

de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

drs. K.H. Ollongren

Plaats: Den Haag

Datum:

de staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat,

mr. drs. M.C.G. Keijzer

Plaats: Den Haag

Datum:

de minister van Infrastructuur en Waterstaat,

drs. C. van Nieuwenhuizen Wijbenga

Plaats: Den Haag

Datum:

de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,

W. Koolmees

Plaats:

Datum:

Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland,

namens deze: mevrouw Van der Wal, gedeputeerde

Plaats:

Datum:

Dagelijks bestuur van de Regio Rivierenland,

namens deze: de heer Beenakker, voorzitter

Plaats:

Datum:

Dijkgraaf en heemraden van het Waterschap Rivierenland,

namens deze: de heer Verdaas, dijkgraaf

Plaats:

Datum:

College van burgemeester en wethouders van de gemeente Tiel, in de hoedanigheid van
coördinerend gemeentebestuur voor het Regionaal Werkbedrijf-Platform Onderwijs en
Arbeidsmarkt,

namens deze: de heer Brink, wethouder

Plaats:

Datum:

Gebiedscoöperatie Rivierenland,
Het bestuur van de gebiedscoöperatie Rivierenland,
vertegenwoordigd door: de heer Kerkhoven, voorzitter